

11.10.2024

YLÖJÄRVI

Takamaa

Arkeologinen tarkkuusinventointi 2024

Tilaja:
Ylöjärven kaupunki

Toteuttaja:
Heilu Oy

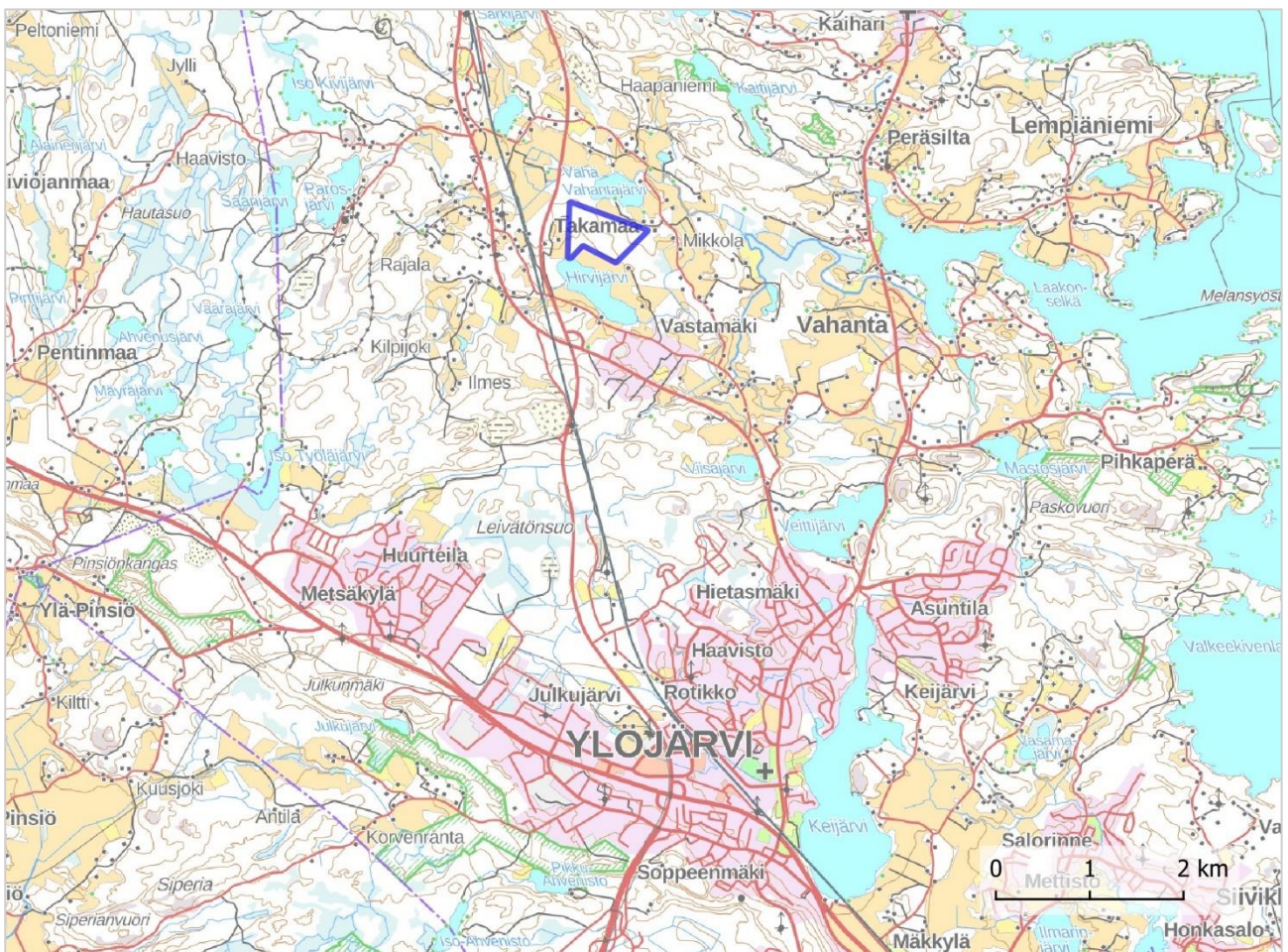
YLÖJÄRVI Takamaa

Arkeologinen tarkkuusinventointi 2024

Tiivistelmä

Ylöjärven kaupungilla on meneillään asemakaavan muuton Takamaan alueella, mihin liittyen Heilu Oy teki hankealueen arkeologisen tarkkuusinventoinnin.

Alueelta ei tunnettu arkeologisia kohteita ennen inventointia. Maastossa havaittiin kaksi uutta kiinteää muinaisjäännöstä, historiallisen ajan rajamerkki sekä ajoittamaton kiviroykkiö.

Kartta 1. Lähestymiskartta. Inventointialueen rajausta sinisellä Ylöjärven keskustan pohjoispuolella.

Sisällysluettelo

- 1. Johdanto 3
- 2. Lähtötiedot 4
- 3. Tutkimusmenetelmät 7
 - 3.1. Esityöt 7
 - 3.2. Maastotyöt ja raportointi 8
- 4. Havainnot 9
- 5. Yhteenveto 10
- 6. Kiinteät muinaisjäännökset 11
 - 1. Hirvi 11
 - 2. Vähä Vahanta 13
- Lähteet 15

Arkistotiedot

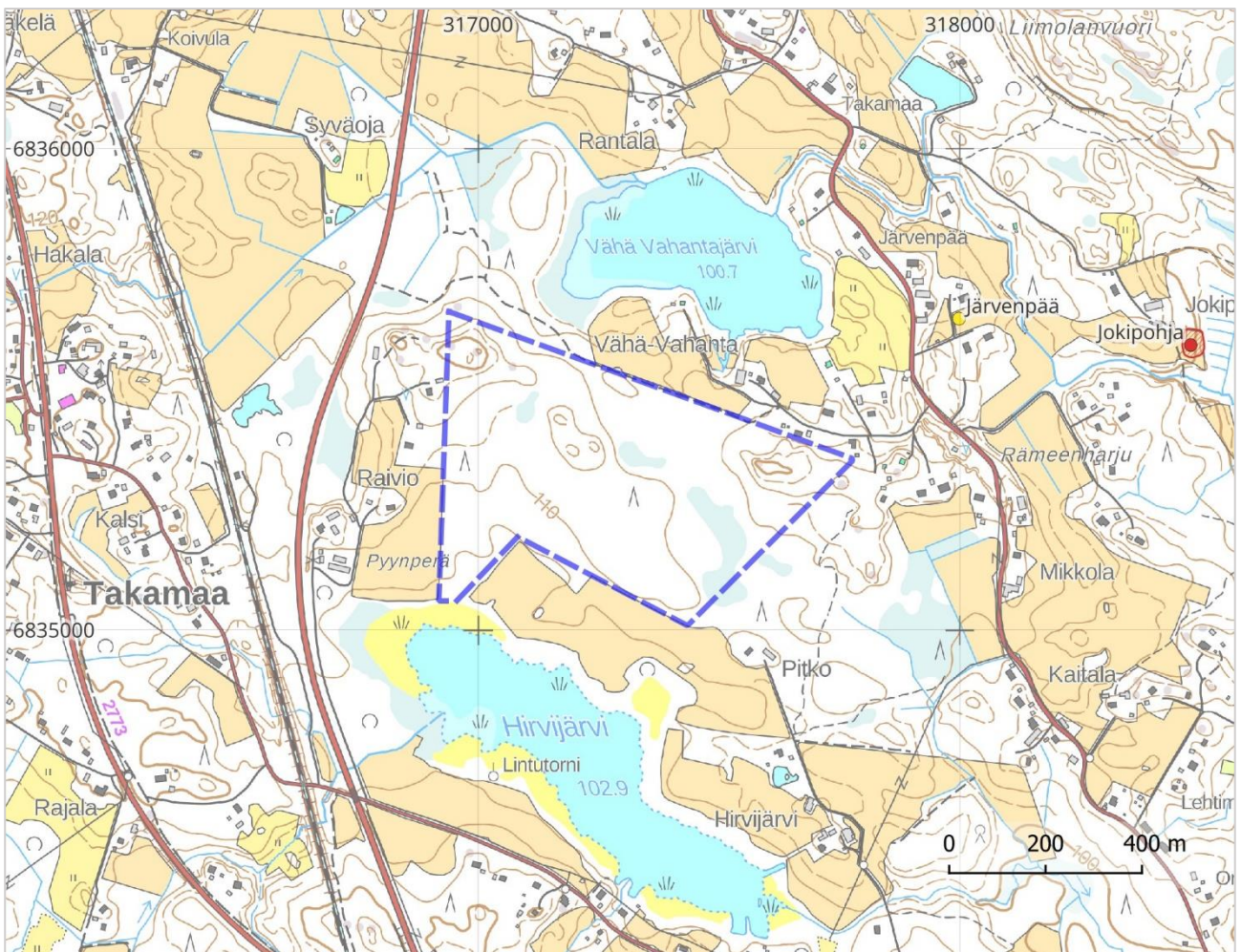
Tutkimustyyppi:	Arkeologinen tarkkuusinventointi
Tutkimuksen tekijä:	Heilu Oy / FM Sinikka Kärkkäinen
Kenttätyöaika:	9.10.2024
Tutkimusten rahoittaja:	Ylöjärven kaupunki

Kansikuva: Inventointialueen pohjoisreunassa havaittu röykkiö. Kuvattu länteen.

Taustakartat Maanmittauslaitoksen karttakuvapalvelusta (WMTS) 10/2024, ellei toisin mainita. Käytetty koordinaatisto ETRS-TM35FIN, korkeus N2000.

1. Johdanto

YLöjärven kaupungilla on käynnissä Hirven tilan alueen asemakaavamuutos Takamaalla. Alueellisen vastuumuseon lausunnossa (14.12.2023 diar. 780/2023) edellytettiin alueen arkeologista tarkkuusinventointia. Lausunnon mukaan kaava-alueelta ei tunnettu ennestään kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita arkeologisia kohteita, mutta aluetta ei ole myöskään inventoitu aikaisemmin. Kaava-alueelta on mahdollista löytää niin esihistoriallisia kohteita kuin elinkeinohistoriallisia muinaisjäännöksiä ja muita arkeologisia kohteita.

Kartta 2. Takamaan inventointialueen rajausta sinisellä. Lähimmät tunnetut arkeologiset kohteet (löytöpaikka Järvenpää ja kiinteä muinaisjäännös Jokipohja) sijaitsevat alueen koillispuolella.

2. Lähtötiedot

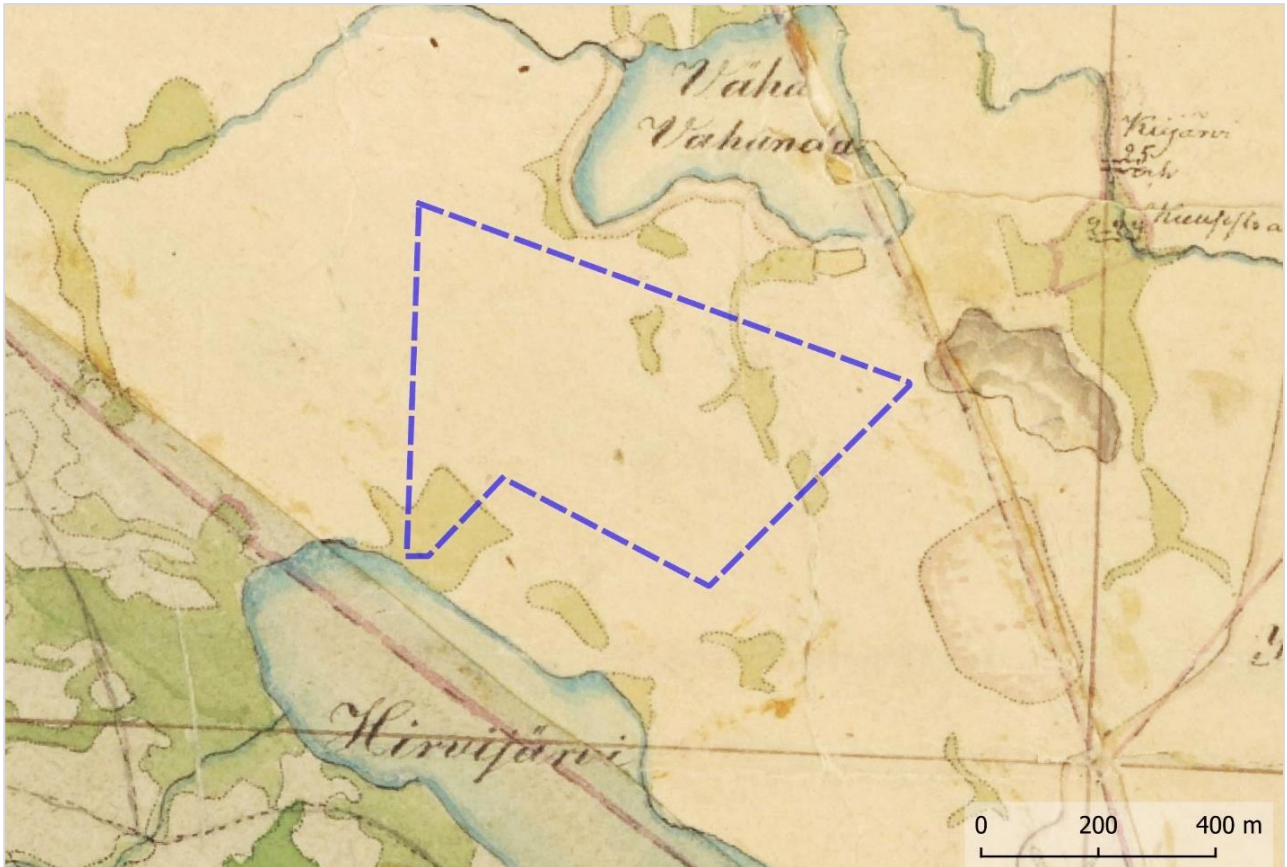
Takamaan asemakaava-alue sijaitsee noin 6 kilometriä Ylöjärven keskustasta pohjoisluoteeseen. Alue sijoittuu Vähä Vahantajärven ja Hirvijärven väliselle asumattomalle metsäalueelle, jonka koko on noin 31,6 hehtaaria. GTK:n maaperäkartan (20k) mukaan alueen päämaalaji on savi, mutta pohjoisosassa on hieman hiekkamoreenia ja kalliota.

Vanhin tarkastettu aluetta kuvaava kartta on vuoden 1764 isojakokartta, jossa alue on Lempiäniemen jakokuntaan kuuluvien Lakialan (III) ja Runsaan (V ja VI) kylien yhteismetsää. Kylien raja myötäilee hankealueen pohjoisreunaa. Kylien asuintontit (kylätontit) ovat sijainneet Lempiäniemen alueella, Takamaan alueesta noin 5 kilometriä itään. Molemmat kylät on mainittu Seppo Suvannon Vanhan Satakunnan henkilötiedoston mukaan ensimmäisen kerran vuonna 1557. 1800- ja 1900-lukujen kartoissa alueella on nähtävissä pieniä niittyjä tai peltöjä.

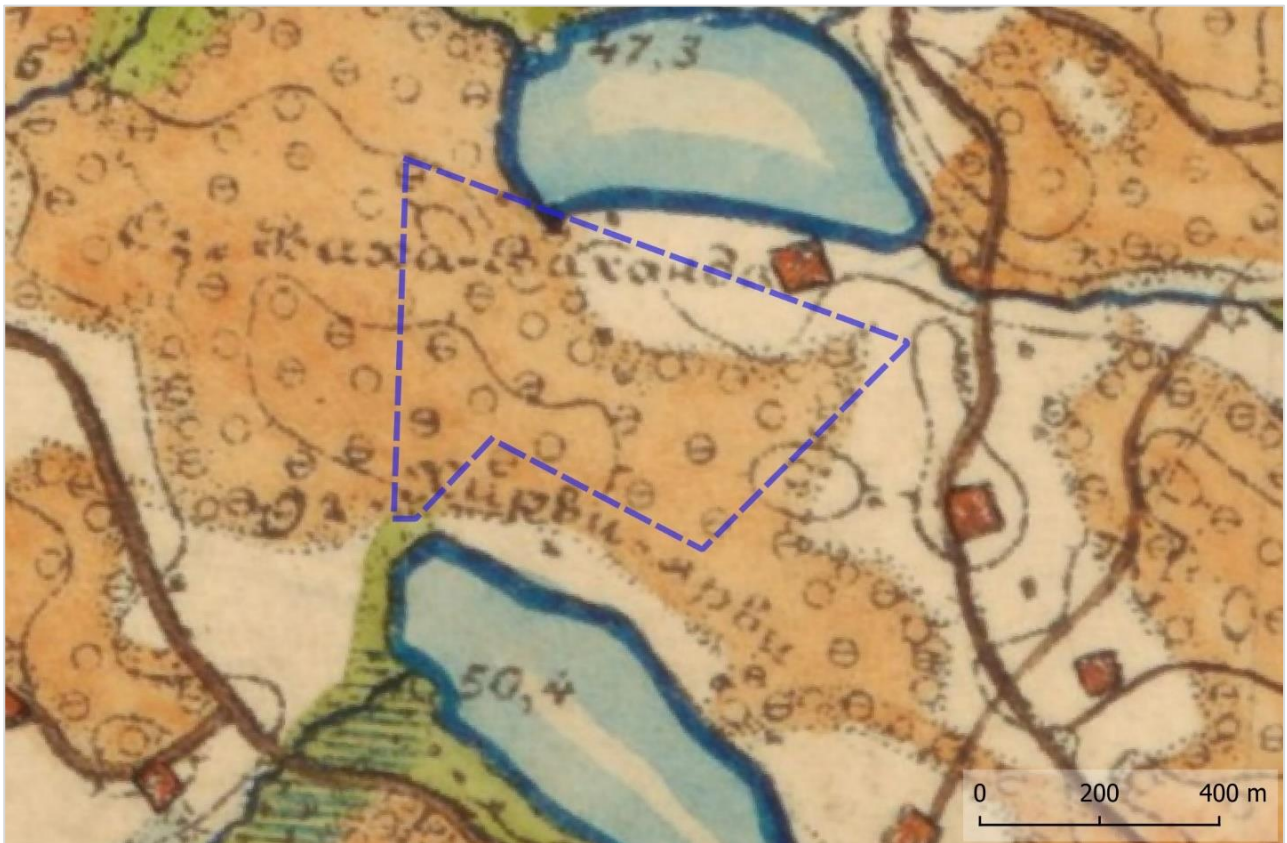
Aluetta ei tiettävästi ole aikaisemmin inventoitu arkeologisesti. Lähialueella on liikuttu Vadim Adelin toimesta Ylöjärven yleisinventoinnin yhteydessä vuonna 2000. Lähimmät arkeologiset kohteet, kivikautinen löytöpaikka *Järvenpää* (muinaisjäännettunnus 1000016591) ja kivikautinen asuinpaikka *Jokipohja* (980010007), sijaitsevat noin 400-700 metriä alueen koillispuolella.

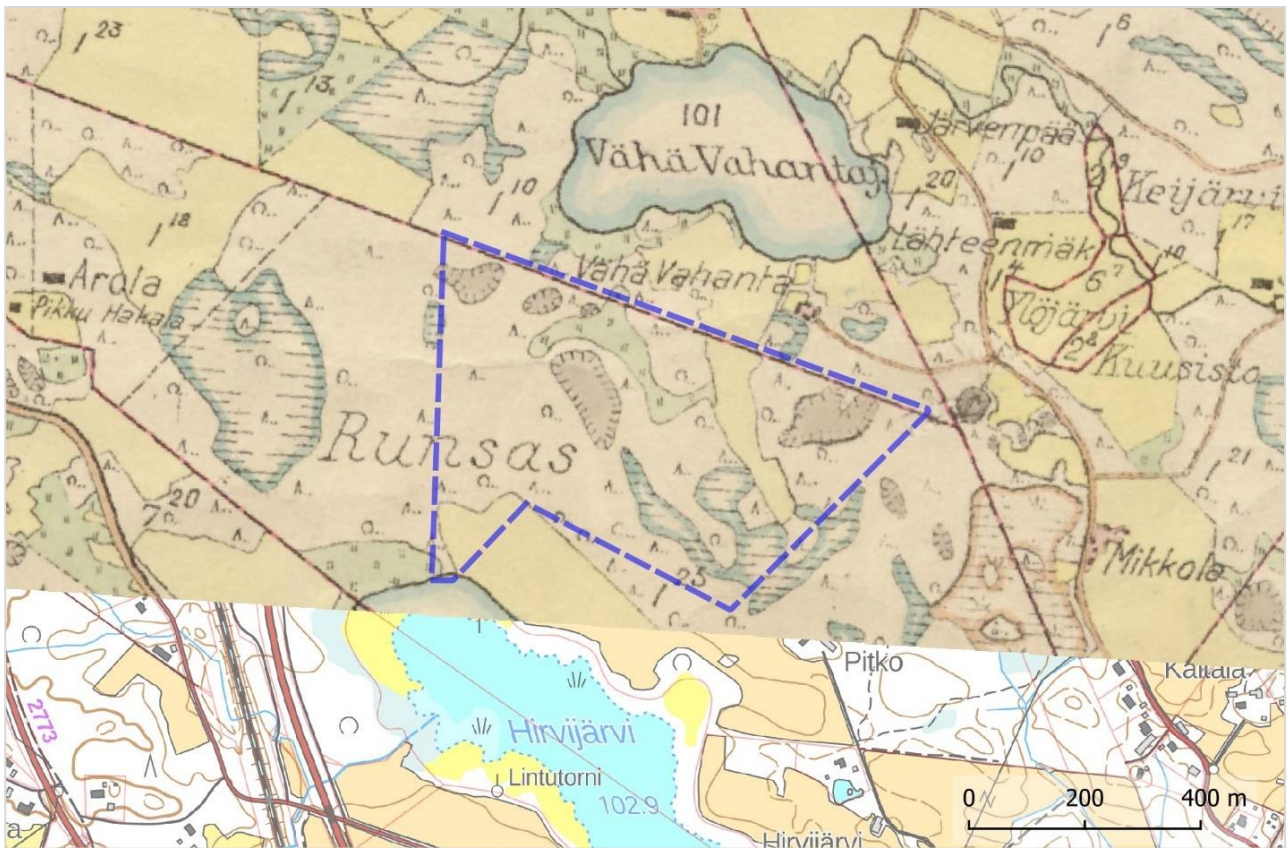
Kartta 3. Inventointialueen rajausta sinisellä vuoden 1764 isojakokartalla.

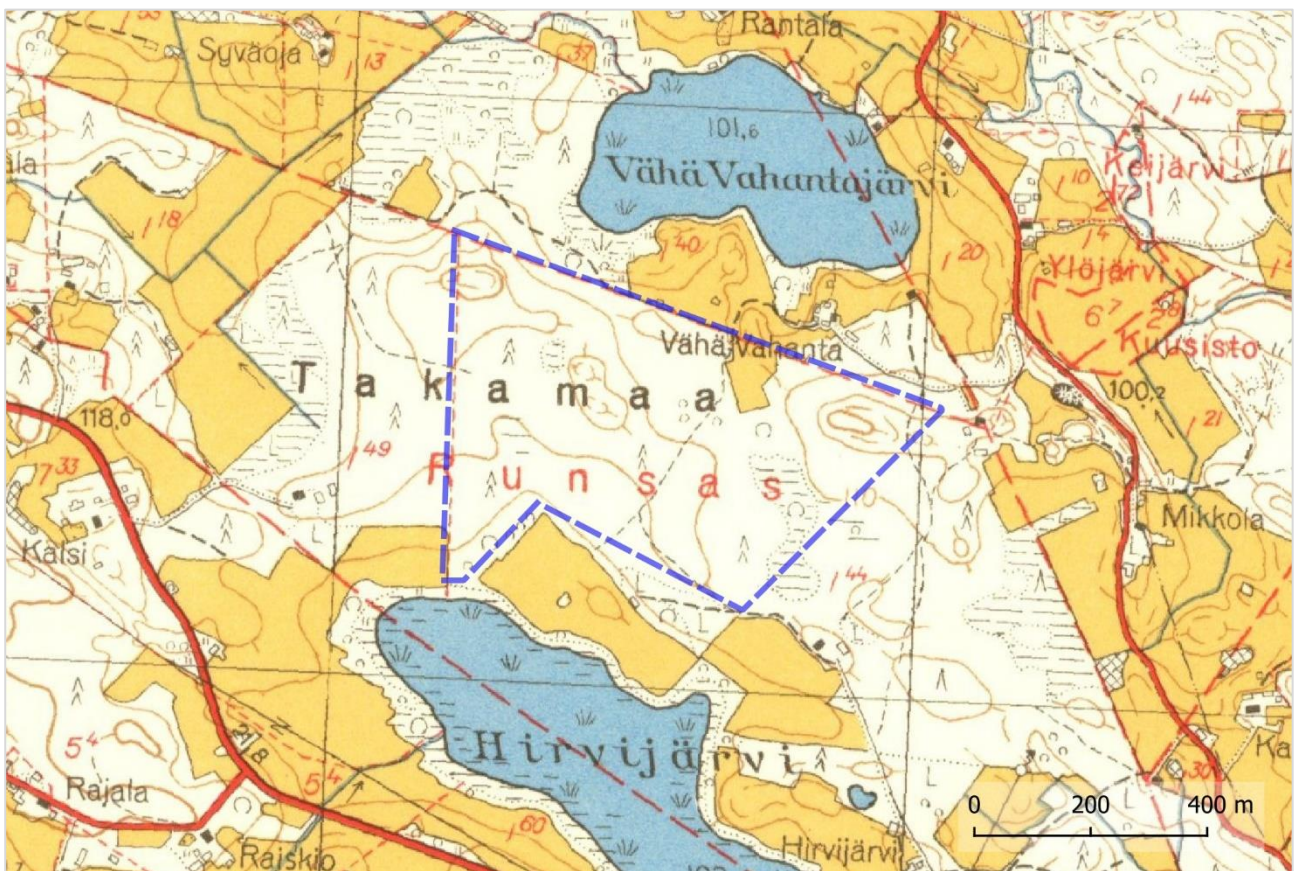
Kartta 4. Inventointialue vuoden 1847 pitäjänkartalla.

Kartta 5. Inventointialue vuoden 1910 senaatinkartalla.

Kartta 6. Inventointialue vuoden 1928 pitäjänkartalla.

Kartta 7. Inventointialue vuoden 1955 peruskartalla.

Kartta 8. Ortokuva inventointialueesta. Etelä- ja itäosassa on hakkuuaukeaa.

3. Tutkimusmenetelmät

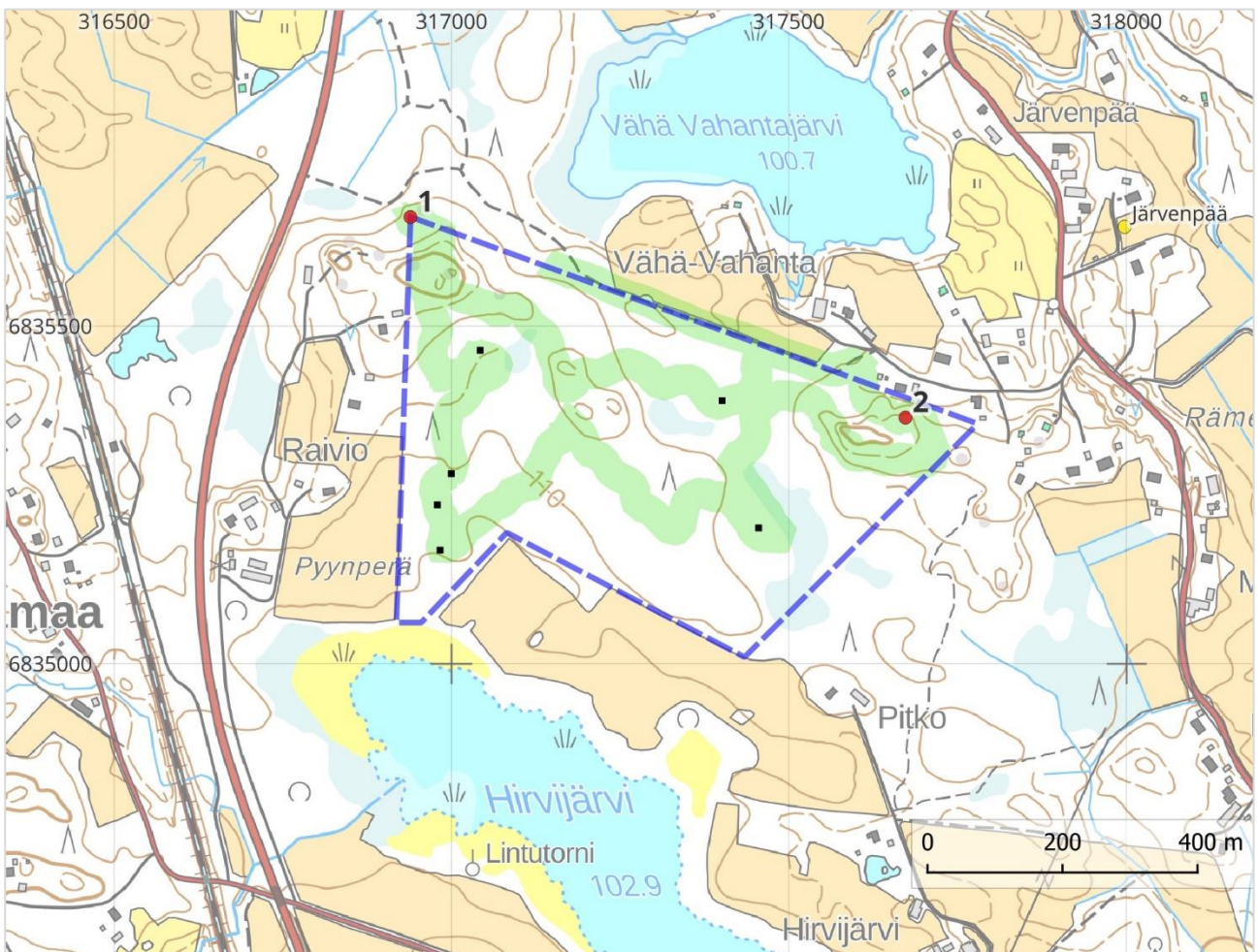
3.1. Esityöt

Inventoinnin esitöiden aikana käytiin läpi aluetta kuvaavat historialliset kartat (isojako-, pitäjän- ja senaatinkartat sekä peruskartat) 1700-1900-luvuilta. Karttoja haettiin Kansallisarkiston Astia-verkkopalvelusta ja 1900-luvun pitäjänkartta ja peruskartta ladattiin Maanmittauslaitoksen Vanhat kartat-verkkosivustolta. Vanhat kartat asetoitiin nykykartan päälle QGIS-ohjelmalla ja niistä tarkasteltiin inventointialueelle sijoittuvia mahdollisesti arkeologisesti mielenkiintoisia kohtia, kuten historiallisen ajan asutusta tai rajamerkkejä. Esitöiden aikana käytiin läpi myös Maanmittauslaitoksen 5 p laserkeilausaineisto arkeologisesti mielenkiintoisten maastonmuotojen, kuten tervahautojen ja hiilimiilujen havaitsemiseksi. Myös lähialueen tunnetut arkeologiset kohteet ja alueella aikaisemmin tehdyt arkeologiset tutkimukset käytiin läpi. Tiedot haettiin Museoviraston ylläpitämästä Kulttuuriympäristön palveluikkunasta (www.kyppi.fi). Ennen maastotöitä pidettiin teams- palaveri alueellisen vastuumuseon arkeologin kanssa työn toteuttamisesta.

3.2. Maastotyöt ja raportointi

Takamaan kaava-alueen maastotyöt tehtiin allekirjoittaneen toimesta 9.10.2024. Inventointimetodina oli silmämääräinen havainnointi sekä tarvittaessa pienien lapionpistojen teko. Hankealueelta tarkastettiin historiallisten kylien rajalinjaa sekä rinnevarjosteesta havaitut anomaliat. Alueella kulkiessa tarkasteltiin myös arkeologisesti potentiaalisiksi arvioituja maastonkohtia. Inventoinnissa tehdyt havainnot dokumentoitiin valokuvin ja muistiinpanoin. Havaintojen sijainnit sekä kuljetut reitit tallennettiin käsiGPS-paikantimella (Garmin Montana 680, tarkkuus +/- 5–10 m).

Inventointiraportti laadittiin lokakuun 2024 aikana. Inventoinnissa havaittujen kohteiden sijaintia verrattiin vanhoihin karttoihin ja Maanmittauslaitoksen historiallisiin (1900-luvun) ilmakuviin, joiden perusteella selvitettiin niiden mahdollista ikää. Uusille kohteille määriteltiin aluerajaus perustuen maastohavaintoihin.

Kartta 9. Maastossa kuljetut reitit ja havaitut kohteet (1-2). Mustilla neliöillä on merkitty inventoinnissa tehdyt lapionpistot.

4. Havainnot

Hankealue on suurimmaksi osaksi suhteellisen avarapohjaista ja helppokulkuista metsää, jonka alueella havainnointimahdollisuudet olivat hyvät. Alueen pohjoisosassa sijaitsevaa vanhaa kylien välistä rajalinjaa tarkastaessa hankealueen luoteiskulmassa havaittiin kaksi lähekkäin sijaitsevaa rajapyykkiä (raportin kohde 1). Pyykit sijaitsevat vuoden 1764 isojakokartassa näkyvällä kylien rajalinjalla, joten ne määritellään kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Pyykit rajattiin samaksi kohteeksi, koska ne sijaitsevat samalla rajalinjalla noin kuuden metrin etäisyydellä toisistaan.

Alueen mäkinen itäosa on nuorta istutuskuusikkoa ja maanpinta on kauttaaltaan laikutettua ja heinittynyttä. Mäen lakiosa on kivikkoisen ja vaikeakulkuinen, mutta korkeimman kohdan pohjoispuolella maasto muuttuu tasaisemmaksi. Rinteen juurella, kallioisen maan pinnalla havaittiin maakiven viereen kasattu röykkiö (raportin kohde 2), joka määriteltiin kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Se on hieman oudossa (kallioisessa) paikassa ollakseen kaskiröykkiö, eikä se sijaitse historiallisella rajalinjallakaan. Röykkiön länsipuolella on parin metrin korkuinen pystysuora kallioseinämä, joka muistuttaa kivenlouhintapaikkaa. Kalliossa ei kuitenkaan havaittu porausreikiä tms. työstön jälkiä, eikä alueella tai röykkiön ympäristössä havaittu muutakaan merkkejä kivenotosta. Röykkiön tarkempi funktio tai ajoitus ei selvinnyt inventoinnin aikana.

Inventointialueen eteläosa on avointa ja heinittynyttä hakkuuaukeaa ja maanpinta on laikutuksen rikkomaa. Rinnevarjosteessa erottunut kuoppamainen anomalia alueen eteläosassa on pieni lähde.

Kuva 1. Kallioleikkaus kiviröykkiön länsipuolella. Kuvattu länteen.

5. Yhteenveto

Heilu Oy teki Ylöjärven Takamaan asemakaavan muutosalueen arkeologisen tarkkuusinventoinnin lokakuussa 2024. Aluetta ei ollut inventoitu aikaisemmin eikä sieltä tunnettu arkeologisia kohteita. Inventoinnissa havaittiin kaksi uutta kiinteää muinaisjäännöstä, historiallisen ajan rajamerkki ja ajoittamaton kivistä kiviröykkiö.

Pälkäneellä 11.10.2024

Sinikka Kärkkäinen
Heilu Oy

6. Kiinteät muinaisjäännökset

1. Hirvi

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: kivirakenteet, rajamerkit

Ajoitus: historiallinen, 1700- luku

Koordinaatit: N 6835661 E 316939 z 113 m mpy

Koordinaattiselite: kiinteistörajojen taitepiste

Inventointihavainnot 2024:

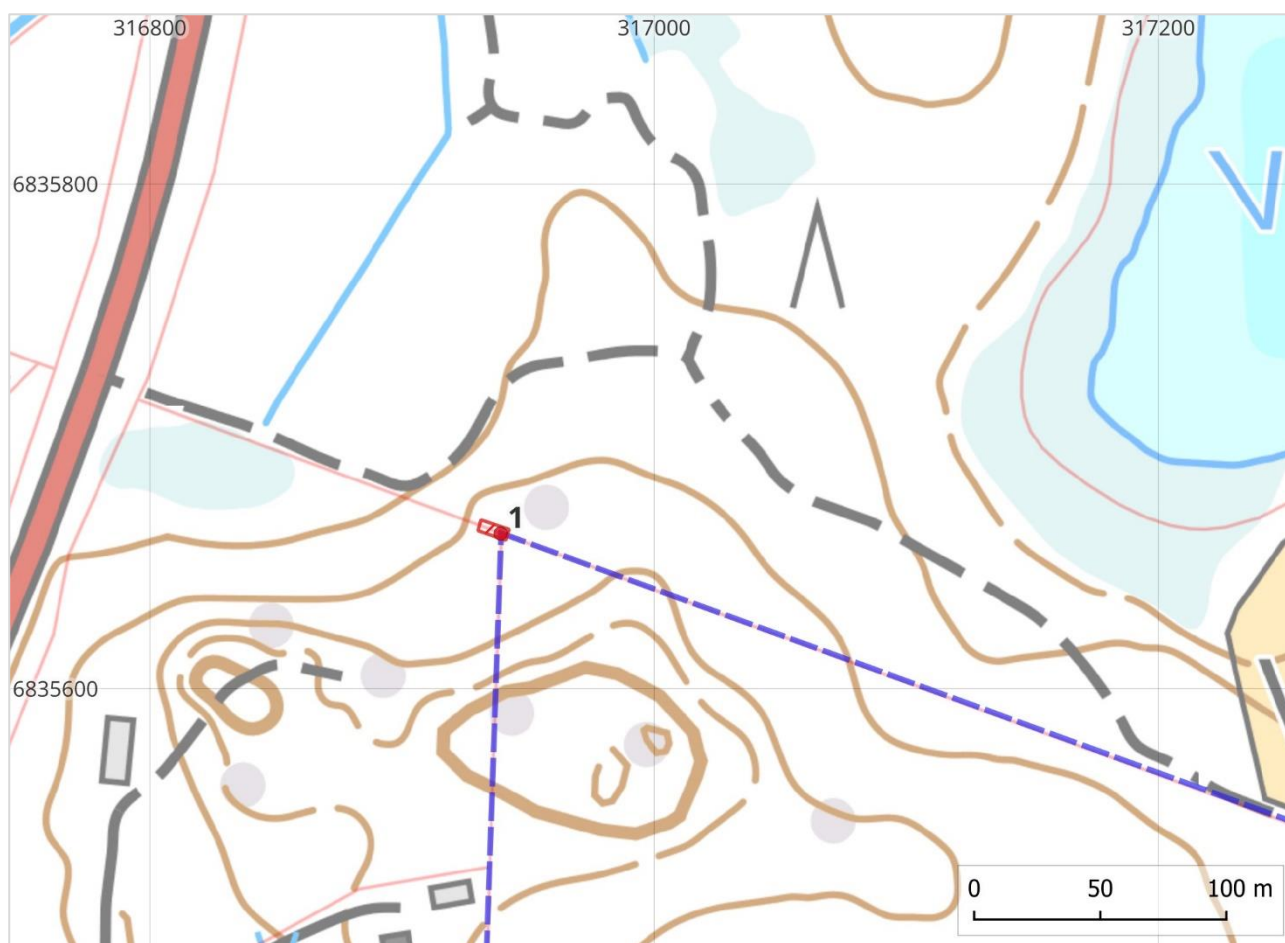
Vähä Vahantajärven lounaispuolella havaittiin kaksi vierekkäistä rajapyykkiä. Toinen niistä sijaitsee kiinteistörajojen taitepisteessä ja siinä on neljä vierekkäin aseteltua yksittäistä kiveä. Yksi keskimmaisista kivistä on hieman muita isompi (korkeus noin 35 cm) ja sen itäpuolella on kaksi pienempää (korkeus noin 20 cm) ja länsipuolella yksi pienempi kivi. Tästä noin 6 metrin päässä on toinen rajamerkki. Siinä on sammaloitunut neliskulmainen kiviperustus (koko noin 0,7 x 0,8 m), jonka keskellä on noin 50 cm korkea viisarikivi. Pyykkien viereen on laitettu muovisia auraskeppejä. Rajamerkit sijaitsevat Runsaan ja Lakialan historiallisen ajan kylien suoralla rajalinjalla sekä yhä käytössä olevalla kiinteistörajalla. Rajalinja näkyy Lempiäniemen isojakokartassa (v. 1764.) Molemmat kylät on mainittu Seppo Suvannon mukaan viimeistään 1500-luvun puolen välin maakirjoissa.

Kuva 2. Neljästä erillistä kivistä muodostuva rajamerkki sijaitsee kiinteistörajojen taitepisteessä.

Kuva 3. Kiinteistörajan taitepisteen länsipuolella sijaitseva pyykki.

Kartta 10. Kohteen 1 sijainti ja aluerajaus.

2. Vähä Vahanta

Muinaisjäännöstunnus: uusi kohde

Muinaisjäännösstatus: kiinteä muinaisjäännös

Muinaisjäännöstyyppi: kivrakenteet, röykkiöt

Ajoitus: ajoittamaton

Koordinaatit: N 6835364 E 317673 z 117 m mpy

Koordinaattiselite: röykkiön keskipiste, GPS maastomittaus

Inventointihavainnot 2024:

Kissankulman talon eteläpuolisella metsäalueella havaittiin reilun metrin kokoisen maakiven juureen kasattu sammaloitunut kiviröykkiö. Sen koko on noin 1,5 x 1,9 metriä ja se on muodoltaan soikeahko tai hieman suorakaiteen muotoinen. Röykkiön korkeus on noin 55-60 cm ja se on keskiosasta hieman painunut. Röykkiön kivet ovat kulmikkaita ja lohkareisia, kooltaan noin 15-35 cm. Kivien väleissä ei ole maata. Röykkiön itäosassa on mahdollisesti kehämäistä reunaa, mutta kivet ovat niin sammaloituneita, ettei rakennetta erota selvästi. Röykkiö on kasattu kallioiselle maanpinnalle, eikä sen ympäristöön voinut tehdä koekuoppia. Röykkiön tarkempi tyyppi tai ajoitus ei selvinnyt inventoinnissa.

Kuva 4. Röykkiö kuvattuna pohjoiseen.

Kartta 11. Kohteen 2 sijainti ja aluerajaus.

Lähteet

Painetut:

- Suvanto, Seppo. Vanha Satakunnan henkilötiedosto 1303-1571.

Tutkimusraportit:

- Adel, Vadim 2000. Ylöjärvi. Arkeologinen perusinventointi. Tampereen museot.

Digitaaliset lähteet:

- Kulttuuriympäristö palveluikkuna:
<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Kartat:

Kansallisarkisto:

- Maanmittaushallituksen uudistusarkisto. MHA U Uudistuskartat ja -asiakirjat. H HÄMEEN LÄÄNI. Ylöjärvi. H7:3/1-15 Lempiäniemi; Lempiäniemen jakokunta käsittäen Lempiäniemen, Runsaan sekä Lakialan kylät tässä kunnassa sekä Kohmalan kylän Pohjois-Pirkkalan kunnassa: tiluskartta ja selitys kotitiluksista (1764-1764). Tiedosto 6. Kansallisarkisto. Viitattu 4.10.2024.
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ia.* Pitäjänkartasto. 2124 04 Ia.* -/- _1 Ylöjärvi (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 4.10.2024. (v. 1847)
- Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto (kokoelma). Ib.* Senaatin kartasto. XXI-XXII 22-23 [Viljakkala] (--). Tiedosto 1. Kansallisarkisto. Viitattu 4.10.2024. (v. 1910)

Maanmittauslaitos:

Vanhat painetut kartat- latauspalvelu (<https://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>)

- Peruskartta v. 1955 karttalehti 2124 04
- Pitäjänkartta v. 1928 karttalehti v 5 16 viljakkala-hameenkyro-ylojarvi-teisko